

suum, sed nostrum; nec in se, sed in nobis constitutum, similitudine carnis peccati¹, in qua crucifixus est, demonstravit: ut quoniam peccatum ei non inerat, ita quodam modo peccato moreretur, dum moritur carni, in qua erat similitudo peccati; et cum secundum vetustatem peccati nunquam ipse vixisset, nostram ex morte veteri, qua in peccato mortui fueramus, reviviscentem vitam novam sua resurrectione signaret. Ipsum est quod in nobis celebratur, magnum baptismatis sacramentum, ut quicumque ad istam pertinent gratiam, moriantur peccato, sicut ipse peccato mortuus dicitur quia mortuus est carni, hoc est, peccati similitudini: et vivant a lavacro renascendo, sicut ipse a sepulcro resurgendo, quamlibet corporis ætatem gerant. A parvulo enim recens nato usque ad decrepitem senem, sicut nullus est prohibendus a baptismo, ita nullus est qui non peccato moriatur in baptismo: sed parvuli tantum originali, majores autem etiam iis omnibus moriuntur peccatis, quæcumque male vivendo addiderunt ad illud quod nascendo traxerunt. Sed ideo etiam ipsi peccato mori plerumque dicuntur, cum procul dubio non uni, sed multis peccatis omnibusque moriantur, quæcumque jam propria commiserunt, vel cogitatione, vel locutione, vel opere; quia etiam per singularem numerum pluralis numerus significari solet; sicut ait ille:

. . . Uterumque armato milite complent².

quamvis hoc multis militibus fecerint. Et in nostris litteris legitur: «Ora ergo ad Dominum, ut auferat a nobis serpentem³:» non ait serpentes, quos patiebatur populus, ut hoc diceret: et innumerabilia talia. Cum vero et illud originale unum plurali numero significatur,

¹ Rom. viii, 3. — ² Virg. Æneid. ii, 20. — ³ Num. xxi, 7, juxta lxx.

ENCHIRIDION DE FIDE, SPE ET CHARITATE, LIB. I. 127
quando dicimus in peccatorum remissionem baptizari parvulos, nec dicimus in remissionem peccati; illa est e contrario locutio, qua per pluralem significatur numerus singularis. Sicut in Evangelio Herode mortuo dictum est: «Mortui sunt enim qui quærebant animam pueri⁴:» non dictum est, mortuus est. Et in Exodo: «Fecerunt,» inquit, sibi deos aureos:» cum unum vitulum fecerint, de quo dixerunt: «Hi sunt dii tui, Israël, qui eduxerunt te de terra Ægypti²:» et hic pluralem ponentes pro singulari. Quamvis et in illo peccato uno, quod per unum hominem intravit in mundum, et in omnes homines pertransiit propter quod etiam parvuli baptizantur, possint intelligi plura peccata, si unum ipsum in sua quasi membra singula dividatur. Nam et superbia est illic, quia homo in sua potius esse, quam in Dei potestate dilexit; et sacrilegium, quia Deo non credidit; et homicidium, quia se præcipitavit in mortem; et fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasionem corrupta est³; et furtum, quia cibus prohibitus usurpatus est; et avaritia, quia plus quam illi sufficere debuit appetivit: et si quid aliud in hoc uno admissio diligenti consideratione inveniri potest. Parentum quoque peccatis parvulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabiler dicitur. Illa quippe divina sententia, «Reddam peccata patrum in filios⁴,» tenet eos utique antequam per regenerationem ad Testamentum Novum incipiant perinere. Quod Testamentum prophetabatur, cum diceretur per Ezechielem non accepturos filios peccata patrum suorum, nec ulterius futuram in Israël parabolam illam: «Patres manducaverunt uvam acerbam, et dentes filio-

¹ Matth. ii, 20. — ² Exod. xxxii, 31. — ³ Gen. iii, 4. — ⁴ Deut. v, 9.

rum obstupuerunt¹. Ideo enim quisque renascitur, ut solvatur in eo quidquid peccati est cum quo nascitur. Nam peccata quæ male agendo postea committuntur, possunt et pœnitendo sanari, sicut etiam post baptismum fieri videmus. Ac per hoc non est instituta regeneratio, nisi quia vitiosa est generatio; usque adeo ut etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat: « In iniquitatibus » conceptus sum, et in peccatis mater mea me in utero » aluit². » Neque hic dixit, In iniquitate, vel peccato, cum et hoc recte dici posset: sed iniquitates et peccata dicere maluit. Quia et in illo uno, quod in omnes homines pertransiit, atque tam magnum est, ut eo mutaretur et converteretur in necessitatem mortis humana natura, reperiuntur, sicut supra disserui, plura peccata, et alia parentum, quæ etsi non ita possunt mutare naturam, reatu tamen obligant filios, nisi gratuita gratia et misericordia divina subveniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam usque ad patrem suum progeneratoribus suis quisque succedit, non immerito disceptari potest: utrum omnium malis actibus et multiplicatis delictis originalibus qui nascitur implicetur, ut tanto pejus quanto posterius quisque nascatur; an propterea Deus in tertiam et quartam generationem de peccatis parentum eorum posteris comminetur³, quia iram suam quantum ad progeneratorum culpas non extendit ulterius moderatione miserationis suæ, ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa sua æterna damnatione premerentur, si cogèrentur ab initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, et pœnas pro eis debitas pendere: an aliud aliquid de re tanta, Scripturis sanctis diligentius

¹ Ezech. xviii, 2. — ² Psal. i, 7. — ³ Deut. v, 9.

ENCHIRIDION DE FIDE, SPE ET CHARITATE, LIB. I. 129
perscrutatis atque tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temere affirmare non audeo.

XIV. Illud tamen unum peccatum, quod tam magnum in loco et habitu tantæ felicitatis admissum est, u in uno homine originaliter, atque (ut ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non solvitur ac diluitur nisi per unum mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum, qui solus potuit ita nasci, ut ei non opus esset renasci. Non enim renascebantur, qui baptisate Joannis baptizabantur, a quo et ipse baptizatus est: sed quodam præcursorio illius ministerio qui dicebat: « Parate viam Domino, » huic uni in quo solo renasci poterant parabantur. Hujus enim baptismus est non in aqua tantum, sicut fuit Joannis, verumetiam in Spiritu sancto; ut de illo Spiritu regeneretur quisquis in Christum credit, de quo Christus generatus regeneratione non eguit¹: Unde vox illa Patris quæ super baptizatum facta est: « Ego hodie genui te²; » non unum illum temporis diem quo baptizatus est, sed immutabilis æternitatis ostendit, ut illum hominem ad Unigeniti personam pertinere monstraret³. Ubi enim dies nec hesterni fine inchoatur, nec initio crastini terminatur, semper hodie est. In aqua ergo baptizari voluit a Joanne, non ut ejus iniquitas ulla dilueretur, sed ut magna commendaretur humilitas. Ita quippe nihil in eo baptismus quod ablueret, sicut mors nihil quod puniret, invenit: ut diabolus veritate justitiæ, non violentia potestatis oppressus et victus, quoniam ipsum sine ullo peccati merito iniquissime occiderat, per ipsum justissime amitteret quos peccati merito detinebat. Utrumque igitur ab illo, id est, et baptismus et mors, certæ dispensationis causa,

¹ Matth. iii, 13; Luc. iii, 4, et Marc. i, 8. — ² Psal. ii, 7. — ³ Hebr. i, 3, et v, 5.

non miseranda necessitate, sed miserante potius voluntate susceptum est: ut unus peccatum tolleret mundi, sicut unus peccatum misit in mundum, hoc est, in universum genus humanum. Nisi quod ille unus unum peccatum misit in mundum; iste vero unus non solum illuc unum, sed cuncta simul abstulit quæ addita invenit. Unde dicit Apostolus: « Non sicut per unum peccantem, ita est et » donum: nam iudicium quidem ex uno in condemna- » tionem, gratia autem ex multis delictis in justificatio- » nem¹. » Quia utique illud unum quod originaliter trahitur, etiam si solum sit, obnoxios damnationi facit: gratia vero ex multis delictis justificat hominem, qui præter illud unum quod communiter cum omnibus originaliter traxit, sua quoque propria multa commisit. Verumtamen quod paulo post dicit: « Sicut per unius delictum » in omnes homines ad condemnationem, ita et per unius » justitiam in omnes homines ad justificationem vitæ: » satis indicat, ex Adam neminem natum nisi damnatione detineri, et neminem nisi in Christo renatum a damnatione liberari. De qua per unum hominem poena et per unum hominem gratia cum locutus fuisset, quantum illi Epistolæ suæ loco sufficere iudicavit, deinde sacri baptismatis in cruce Christi grande mysterium commendavit eo modo, ut intelligamus nihil aliud esse in Christo baptismum, nisi mortis Christi similitudinem; nihil autem aliud mortem Christi crucifixi, nisi remissionis peccati similitudinem: ut quemadmodum in illo vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum: et quemadmodum in illo vera resurrectio, ita in nobis vera justificatio. Ait enim: « Quid ergo dicemus? Permane- » bimus in peccato, ut gratia abundet²? » Dixerat enim superius: « Ubi enim abundavit peccatum, superabun-

¹ Rom. v, 16. — ² Id. vi, 1.

» davit gratia⁴. » Et ideo quæstionem sibi ipse proposuit, utrum propter abundantiam gratiæ consequendam in peccato sit permanendum. Sed respondit: « Absit. » At- » subject: « Si mortui sumus peccato, quomodo vivemus » in eo? » Deinde ut ostenderet nos mortuos esse peccato: » « An ignoratis, inquit, quoniam quicumque baptizati su- » mus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus²? » Si ergo hinc ostendimur mortui esse peccato, quia in morte Christi baptizati sumus; profecto et parvuli qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur, quia in morte ipsius baptizantur. Nullo enim excepto dictum est: « Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in » morte ipsius baptizati sumus. » Et ideo dictum est, ut probaretur mortuos nos esse peccato. Cui autem peccato parvuli renascendo moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipsos pertinet quod sequitur, dicens: « Consepulti sumus ergo illi per baptis- » mum in mortem, ut quemadmodum surrexit Christus » a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate » vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus si- » militudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus; » hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus » est, ut evacuetur corpus peccati, ut ultra non servia- » mus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a » peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credi- » mus quia simul etiam vivemus cum illo: scientes quia » Christus resurgens a mortuis, jam non moritur, mors » illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est » peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit » Deo. Ita et vos existimate mortuos quidem vos esse » peccato, vivere autem Deo in Christo Jesu³. » Hinc enim probare cœperat, non esse nobis permanendum in

⁴ Rom. v, 20. — ² Id. vi, 2, 3. — ³ Ibid. 4-8.

peccato, ut gratia abundet : et dixerat : « Si mortui sumus peccato, quomodo odo vivemus in eo ? » Atque ut ostenderet mortuos nos esse peccato, subjecerat : « An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus ? » Sic itaque totum locum istum clausit, ut coepit. Mortem quippe Christi sic insinuavit, ut etiam ipsum mortuum diceret esse peccato. Cui peccato, nisi carni, in qua erat, non peccatum, sed similitudo peccati, et ideo nomine appellata est peccati ? Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solum majores, verumetiam parvuli baptizantur, ait : « Sic et vos, » id est, quemadmodum Christus : « Sic et vos existimate vos mortuos esse peccato, vivere autem Deo in Christo Jesu¹. » Quidquid igitur gestum est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione tertio die, in ascensione in caelum, in sede ad dexteram Patris; ita gestum est, ut his rebus non mystice tantum dictis, sed etiam gestis configuraretur vita christiana quae hic geritur. Nam propter ejus crucem dictum est : « Qui autem Jesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus et concupiscentiis². » Propter sepulturam : « Consepulti sumus Christo per baptismum in mortem. » Propter resurrectionem : « Ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus³. » Propter ascensionem in caelum sedemque ad dexteram Patris : « Si autem resurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens; quae sursum sunt sapite, non quae super terram : mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo⁴, » Jam vero quod de Christo confitemur futurum, quoniam de

Rom. VI, 11. — 2 Galat. V, 24. — 3 Rom. VI, 4. — 4 Coloss. III, 1

caelo venturus est, vivos judicaturus ac mortuos, non pertinet ad vitam nostram quae hic geritur; quia nec in rebus gestis ejus est, sed in fine saeculi gerendis. Ad hoc pertinet quod Apostolus secutus adjunxit : « Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria¹. » Duobus autem modis accipi potest, quod vivos et mortuos judicabit : sive ut vivos intelligamus, quos hic nondum mortuos, sed adhuc in ista carne viventes inventurus est ejus adventus; mortuos autem, qui de corpore, priusquam veniat, exierunt vel exituri sunt : sive vivos justos, mortuos autem injustos; quoniam justique quoque judicabuntur. Aliquando enim judicium Dei ponitur in malo, unde illud est : « Qui autem male egerunt, in resurrectionem judicii² : » aliquando et in bono, secundum quod dictum est : « Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua judica me³. » Per judicium quippe Dei fit ipsa honorum malorumque discretio, ut liberandi a malo, non perdendi cum malis, boni ad dexteram segregentur⁴. Propter quod ille clamabat : « Judica me, Deus. » Et quid dixerat velut exponens : « Et discerne, inquit, causam meam de gente non sancta⁵. »

XV. Cum autem de Jesu Christo filio Dei unico Domino nostro, quod ad breviteriam Confessionis pertinet dixerimus, adjungimus sic credere nos et in Spiritum sanctum, ut illa Trinitas compleatur, quae Deus est : deinde sancta commemoratur Ecclesia. Unde datur intelligi rationalem creaturam ad Jerusalem liberam pertinentem⁶, post commemorationem Creatoris, id est, summæ illius Trinitatis, fuisse subdendam. Quoniam quidquid de homine Christo dictum est, ad unitatem personae Unigeniti pertinet. Rectus itaque Confessionis ordo poscebat,

¹ Coloss. III, 4. — ² Joan. V, 29. — ³ Psal. LIII, 3. — ⁴ Matth. XXV, 33 — ⁵ Psal. XLII, 1. — ⁶ Galat. IV, 26.

ut Trinitati subjungeretur Ecclesia, tanquam habitatori domus sua, et Deo templum suum, et conditori civitas sua. Quæ tota hic accipienda est, non solum ex parte qua peregrinatur in terris, a solis ortu usque ad occasum laudans nomen Domini¹, et post captivitatem vetustatis cantans canticum novum: verumetiam ex illa quæ in coelis semper, ex quo condita est, cohæsit Deo, nec ullum malum sui casus experta est. Hæc in sanctis Angelis beata persistit, et suæ parti peregrinanti sicut oportet opitulatur: quia utraque una erit consortio æternitatis, et nunc una est vinculo charitatis, quæ tota instituta est ad colendum unum Deum. Unde nec tota, nec ulla pars ejus vult se coli pro Deo, nec cuiquam esse Deus pertinenti ad templum Dei, quod ædificatur ex diis quos facit non factus Deus. Ac per hoc Spiritus sanctus si creatura non creator esset, profecto creatura rationalis esset; ipsa est enim summa creatura. Et ideo in Regula² fidei non poneretur ante Ecclesiam, quia et ipse ad Ecclesiam pertineret in illa ejus parte quæ in coelis est. Nec haberet templum, sed etiam ipse templum esset. Templum autem habet, de quo dicit Apostolus: « Nescitis quia corpora vestra templum est Spiritus sancti, qui in vobis » est, quem habetis a Deo³? » De quibus alio loco dicit: « Nescitis quia corpora vestra membra sunt Christi⁴? » Quomodo ergo Deus non est, qui templum habet? aut minor Christo est, cujus membra templum habet? Neque enim aliud templum ejus, aliud templum Dei est, cum idem dicat Apostolus: « Nescitis quia templum Dei » estis⁵, » Quod ut probaret, adjecit: « Et Spiritus Dei » habitat in vobis. » Deus ergo habitat in templo suo, non solum Spiritus sanctus, sed etiam Pater et Filius,

¹ Psal. cxii, 3. — ² Id est, in Symbolo. — ³ 1 Cor. vi, 29. — ⁴ Ibid. 15. — ⁵ Id. iii, 16.

qui etiam de corpore suo, per quod factus est caput Ecclesiæ, quæ in hominibus est: « Ut sit ipse in omnibus » primatum tenens¹, ait: Solvite templum hoc, et in » triduo suscitabo illud². » Templum ergo Dei, hoc est totius summæ Trinitatis, sancta est Ecclesia, scilicet universa in coelo et in terra. Sed de illa quæ in coelo est affirmare quid possumus, nisi quod nullus in ea malus est, nec quisquam deinceps inde cecidit aut casurus est, ex quo Deus « Angelis peccantibus non pepercit: » sicut scribit apostolus Petrus: « Sed carceribus caliginis in- » feri retrudens tradidit in judicio puniendos reservari³. » Quomodo autem se habeat beatissima illa et superna societas, quæ ibi sint differentie præpositurarum, ut cum omnes tanquam generali nomine Angeli nuncupentur, (sicut in Epistola ab Hebræos legimus: « Cui enim Ange- » lorum dixit aliquando: Sede a dextris meis⁴? » hoc quippe modo significavit omnes universaliter Angelos dici:) sint tamen illic Archangeli: et utrum iidem Archangeli appellentur Virtutes; atque ita dictum sit: « Laudate eum, omnes Angeli ejus: laudate eum, omnes » Virtutes ejus; » ac si diceretur: Laudate eum, omnes Angeli ejus: laudate eum, omnes Archangeli ejus: et quid inter se distent quatuor illa vocabula: quibus universam ipsam cœlestem societatem videtur Apostolus esse complexus, dicendo: « Sive Sedes, sive Dominationes, » sive Principatus, sive Potestates⁵, » dicant qui possunt, si tamen possunt probare quod dicunt⁶: ego me ista ignorare confiteor. Sed ne illud quidem certum habeo, utrum ad eandem societatem pertineant sol et luna et cuncta sidera: quamvis nonnullis lucida corpora esse, non cum

¹ Coloss. 1, 18. — ² Joan. 11, 19. — ³ 2 Petr. 11, 4. — ⁴ Hebr. 1, 13. — ⁵ Psal. cxlviii, 1. — ⁶ Coloss. 1, 16. — ⁶ Vide lib. ad Orosium contra Priscillianist. cap. 11.

sensu vel intelligentia, videantur. Itemque Angeli quis explicet cum qualibus corporibus apparuerint hominibus, ut non solum cernerentur, verumetiam tangerentur; et rursus non solida corpulentia, sed spiritali potentia quasdam visiones, non oculis corporeis, sed spiritalibus, vel mentibus ingerant, vel dicant aliquid non ad aurem forinsecus, sed intus in animo hominis, etiam ipsi ibidem constituti: sicut scriptum est in Prophetarum libro: « Et dixit mihi Angelus qui loquebatur in me¹: » non enim ait: Qui loquebatur ad me, sed « In me. » Vel appareant et in somnis, et colloquantur more somniorum: habemus quippe in Evangelio: « Ecce Angelus Domini » apparuit illi in somnis, dicens². » His enim modis velut indicant se Angeli contrectabilia corpora non habere³: faciuntque difficillimam quæstionem, quomodo patres ejus pedes laverint, quomodo Jacob cum Angelo tam solida contrectatione luctatus sit⁴. Cum ista quærentur, et ea sicut potest, quisque conjectat, non inutiliter exercentur ingenia, si adhibeatur disceptatio moderata, et absit error opinantium se scire quod nesciunt. Quid enim opus est, ut hæc atque hujusmodi affirmentur vel negentur vel definiantur cum discrimine: quando sine crimine nesciuntur.

XVI. Magis opus est dijudicare atque dignoscere, cum se Satanas transfiguratur velut angelum lucis, ne fallendo ad aliqua perniciosam seducat. Nam quando sensus corporis fallit, mentem vero non movet a vera rectaque sententia, qua quisque vitam fidelem gerit, nullum est in religione periculum: vel cum se bonum fingens, ea facit sive dicit, quæ bonis angelis congruunt⁵, etiam si credatur bonus, non est error christianæ fidei periculo-

¹ Zach. i, 9. — ² Matth. i, 20. — ³ Gen. xviii, 2, et xix, 2. — ⁴ Id. xxxii, 24. — ⁵ 2 Cor. xi, 14.

ENCHIRIDION DE FIDE, SPE ET CHARITATE, LIB. I. 137
sus aut morbidus. Cum vero per hæc aliena ad sua incipit ducere, tunc eum dignoscere, nec ire post eum, magna et necessaria vigilantia est. Sed quotusquisque hominum idoneus est omnes mortiferos ejus dolos evadere, nisi regat atque tueatur Deus? Et ipsa hujus rei difficultas ad hoc est utilis, ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri, sed Deus suis omnibus. Id enim nobis potius expedire prorsus piorum ambigit nemo. Hæc ergo quæ in sanctis Angelis et Virtutibus Dei est Ecclesia, tunc nobis sicuti est innotescet, cum ei conjuncti fuerimus in finem, ad simul habendam beatitudinem sempiternam. Ista vero quæ ab illa peregrinatur in terris, eo nobis notior est, quod in illa sumus, et quia hominum est, quod et nos sumus. Hæc sanguine Mediatoris nullum habentis peccatum, ab omni redempta est peccato, ejusque vox est: « Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui » Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tractatus. Sed ideo etiam pro Angelis fit, quidquid hominum per ejus mortem redimitur et liberatur a malo, quoniam cum eis quodam modo redit in gratiam, post inimicitias quas inter homines et sanctos Angelos peccata fecerunt, et ex ipsa hominum redemptione ruinæ illius angelicæ detrimenta reparantur. Et utique noverunt Angeli sancti docti de Deo, cujus veritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano integritas illius civitatis expectet. Propter hoc ait Apostolus: « Instaurari omnia in Christo, quæ in cœlis sunt, » et quæ in terris, in ipso². » Instaurantur quippe quæ in cœlis sunt, cum id quod inde in Angelis lapsum est, ex hominibus redditur: instaurantur autem quæ in terris sunt, cum ipsi homines qui prædestinati sunt ad æter-

¹ Rom. viii, 31. — ² Ephes. i, 10.

nam vitam, a corruptionis vetustate renovantur. Ac sic per illud singulare sacrificium, in quo Mediator est immolatus, quod unum multae in lege victimae figurabant, pacificantur coelestia cum terrestribus, et terrestria cum coelestibus. Quoniam sicut idem Apostolus dicit: « In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliari omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris sunt, sive quae in coelis¹. Pax ista praecellit, » sicut scriptum est: « Omnem intellectum²; » neque sciri a nobis, nisi cum ad ea venerimus, potest. Quomodo enim pacificantur coelestia nisi nobis, id est, concordando nobiscum³? Nam ibi semper est pax, et inter se universis intellectualibus creaturis, et cum suo Creatore. Quae « Pax praecellit, ut dictum est, omnem intellectum; » sed utique nostrum, non eorum qui semper vident faciem Patris. Nos autem, quantuscumque sit in nobis intellectus humanus, ex parte scimus, et videmus nunc per speculum in aenigmate⁴: cum vero aequales Angelis Dei fuerimus⁵, tunc quemadmodum et ipsi, videbimus facie ad faciem; tantamque pacem habebimus erga eos, quantum et ipsi erga nos, quia tantum eos dilecturi sumus, quantum ab eis diligimur. Itaque pax eorum nota nobis erit, quia et nostra talis ac tanta erit, nec praecellet tunc intellectum nostrum: Dei vero pax quae illic est erga eos, et nostrum et illorum intellectum sine dubitatione praecellet. De ipso quippe beata est rationalis creatura, quaecumque beata est, non ipse de illa. Unde secundum hoc melius accipitur quod scriptum est: « Pax Dei quae praecellit omnem intellectum: » ut in eo quod dixit: « Omnem, » nec ipse intellectus sanctorum Angelorum esse

¹ Coloss. 1, 19, 20. — ² Philip. 1v, 7. — ³ Vide lib. xxii, de civit. Dei c. 29. — ⁴ 1 Cor. xiii, 12. — ⁵ Luc. xx, 36.

ENCHIRIDION DE FIDE, SPE ET CHARITATE, LIB. I. 139
possit exceptus; sed Dei solius: neque enim et ipsius intellectum pax ejus excellit.

XVII. Concordant autem nobiscum Angeli etiam nunc, cum remittuntur nostra peccata. Ideo post commemorationem sanctae Ecclesiae in ordine Confessionis ponitur remissio peccatorum. Per hanc enim stat Ecclesia quae in terris est: per hanc non perit quod perierat et inventum est¹. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, ut quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur; et tamen activa quoque peccata, quaecumque corde, ore, opere commissa invenerit, tollit: hac ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus et ingeneratus et additus; ipsa etiam vita caetera jam ratione utentis aetatis, quantalibet praepolleat foecunditate justitiae, sine peccatorum remissione non agitur. Quoniam filii Dei quandiu mortaliter vivunt, cum morte conflagunt. Et quamvis de illis sit veraciter dictum: « Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei²: » sic tamen Spiritu Dei excitantur, et tanquam filii Dei proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo, maxime aggravante corruptibili corpore³, tanquam filii hominum quibusdam humanis motibus deficiant ad se ipsos, et ideo peccent. Interest quidem quantum: neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam quandiu in hac mortali vivitur, inveniri posse dicimus sine crimine: « Peccatum autem si dixerimus quoniam non habemus, ut ait tantus Apostolus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est⁴. » Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei misericordia desperanda est agenti-

¹ Luc. xv, 24. — ² Rom. viii, 14. — ³ Sap. ix, 15. — ⁴ 1 Joan. 1, 8.

bus poenitentiam secundum modum sui cuiusque peccati. In actione autem poenitentiae, ubi tale commissum est, ut is qui commisit a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris. Cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit¹. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quaecumque alia signa procedit; cum sit coram illo cui dicitur: « Gemitus meus a te non est absconditus²: » recte constituuntur ab iis qui Ecclesiis praesunt tempora poenitentiae, ut fiat satis etiam Ecclesiae, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque proprie Spiritum sanctum pignus accepit³, sine quo non remittuntur ulla peccata, ita ut quibus remittuntur consequantur vitam aeternam. Magis enim propter futurum iudicium fit remissio peccatorum. In hac autem vita usque adeo valet quod scriptum est: « Grave jugum » super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum » usque in diem sepulturae in matrem omnium⁴: » ut etiam parvulos videamus post lavacrum regenerationis diversorum malorum afflictione cruciari: ut intelligamus, totum quod salutaribus agitur sacramentis, magis ad spem venturorum bonorum, quam ad retentionem vel adeptionem praesentium pertinere. Multa etiam hic videntur ignosci et nullis suppliciis vindicari: sed eorum poenae reseruantur in posterum. Neque enim frustra ille proprie dicitur dies iudicii, quando venturus est iudex vivorum atque mortuorum⁵. Sicut e contrario vindicantur hic aliqua, et tamen si remittuntur, profecto in futuro saeculo non nocent. Propterea de quibusdam temporalibus poenis, quae in hac vita peccantibus irrogantur,

¹ Psal. l. — ² Id. xxxvii, 10. — ³ 2 Cor. i, 22. — ⁴ Eccli. xi, 1 — ⁵ Matth. xii, 36 et Act. x, 25.

ENCHIRIDION DE FIDE, SPE ET CHARITATE, LIB. I. 141
eis quorum peccata delentur, ne reserventur in finem, ait Apostolus: « Si enim nos ipsos iudicaremus, a Domino non iudicaremur: cum iudicamur autem a Domino » corripimur, ne cum hoc mundo damnemur¹. »

XVIII. Creduntur autem a quibusdam (2) etiam ii qui nomen Christi non reliquunt, et ejus lavacro in Ecclesia baptizantur, nec ab eo ullo schismate vel haeresi praeciduntur, in quantislibet sceleribus vivant, quae nec diluant poenitendo, nec elemosynis redimant, sed in eis usque ad hujus vitae ultimum diem pertinacissime perseverent, salvi futuri per ignem; licet pro magnitudine facinorum flagitiorumque diuturno, non tamen aeternae igne puniri. Sed qui hoc credunt, et tamen Catholici sunt, humana quadam benevolentia mihi falli videntur. Nam Scriptura divina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quaestione conscripsi, cujus titulus est: *De fide et operibus*²: ubi secundum Scripturas sanctas, quantum Deo adjuvante potui demonstrari, eam fidem salvos facere, quam satis evidenter expressit Paulus apostolus, dicens: « In Christo enim Jesu neque circumcisio quidquam valet, neque praepotium, sed fides quae per dilectionem operatur³. » Si autem male et non bene operatur, procul dubio, secundum apostolum Jacobum: « Mortua est in semetipsa⁴. » Qui rursus ait: « Si fidem dicat se quis habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides salvare eum⁵? » Porro autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem salvabitur, et sic est accipiendum quod ait beatus Paulus: « Ipse » autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem⁶: » poterit ergo salvare sine operibus fides, et falsum erit quod dixit ejus coapostolus Jacobus. Falsum erit et illud quod

¹ 1 Cor. xi, 31, 32. — ² Vide lib. de fide, c. 14-16. — ³ Galat. ix, 6. — ⁴ Jacob. ii, 17. — ⁵ Ibid. 14. — ⁶ 1 Cor. iii, 15.